

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Viite: Lausuntopyyntö 17.11.2023 (Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/30715/2023)

Asia: Arkeologista kulttuuriperintöä koskevan lainsäädännön uudistaminen, työryhmämietintö

Opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee arkeologista kulttuuriperintöä koskevan lainsäädännön uudistamista ja on pyytänyt lausuntoa sitä valmistelevan työryhmän mietinnöstä. Lahden museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo esittää mietinnöstä ja lakiehdotuksesta lausuntonaan seuraavaa.

Yleiset huomiot

Vahvuudet

Nykyisen arkeologiseen kulttuuriperinnön lainsäädäntöön liittyvät kysymykset ja ongelmat esitetään perusteellisesti ja selkeästi, samoin uudistuksen tavoitteet.

Nykyisten, muinaismuistolain soveltamisaikana syntyneiden hallintokäytänteiden kirjaaminen lakiin.

Lakiesitykseen on kirjattu selkeästi Museoviraston ja alueellisten vastuumuseoiden arkeologista kulttuuriperintöä koskevat tehtävät ja toimivalta.

Arkeologisesta kulttuuriperinnöstä hankitun ja tuotetun tietotietovarannon sisällyttäminen lain piiriin.

Heikkoudet

Lakiin perustuvan rauhoituksen aikarajat ja niiden tarkkuus (1721, 1860 ja 1917) ovat ongelmallisia. 1) Merkittävä osa nykyisistä historiallisen ajan kohteista jää suojelun ulkopuolelle, mikä näkyy tulevaisuudessa arkeologisen kulttuuriperinnön moninaisuuden kaventumisena. Säädetävässä laissa tulisi ottaa huomioda myös se, miltä pohjalta menneisyyttä voidaan tarkastella tulevaisuudessa. 2) Usein on erinomaisen vaikeaa tai mahdotonta ajoittaa kohdetta vuoden tarkkuudella tai edes kymmenen vuoden tarkkuudella. Lisäksi, jos tarkkoja aikarajoja käytetään, vaatii se myös nykyisestä huomattavasti isompia resursseja tunnettujen ja uusien muinaisjäännösten ajoittamiseksi. Lahden museot ehdottaa yhtä aikarajaa kaikille suojeltavaksi tarkoitetuille kohteille ja esineille ja ettei aikarajaa tulokkaita vuoden tarkkuudella. Yksi aikaraja tekee lakikokonaisuudesta selkeämmän ja yksiselitteisemmän.

Uuden lain myötä alueellisten vastuumuseoiden lakiperusteinen tehtävämäärä kasvaa merkittävästi. Mietinnössä esitetty alueellisille vastuumuseoille kohdennettava kolmen henkilötyövuoden lisäresurssi ei riitä tätä kattamaan

ja sitä voinee tulkita lähinnä muodollisena. On kyseenalaista määritellä vastuumuseoille uusia lakiperusteisia tehtäviä, jos samalla ei esitetä sitä, mistä saadaan resurssit näiden tehtävien hoitamiseksi.

Pykäläkohtaisia huomioita

1. Yleiset säännökset

4 § Arkeologinen kulttuuriperintö. Käsitteeseen tulisi sisällyttää tai siinä tulisi ainakin huomioida arkeologisen kohteen välitön ympäristö, joka usein heijastelee ihmisen toimintaa ja siitä seuranneita muutoksia

5 § Arkeologiset jäännökset. Useimmat kivikautisista asuinpaikoista eivät täytä *arkeologinen jäännös* -määritelmän kriteereitä, koska niiden tulkinta perustuu pelkästään löytöihin. Kyseistä kohtaa on syytä muuttaa siten, että myös kivikautiset asuinpaikat sopivat *arkeologinen jäännös* -määritelmään. Toisena vaihtoehtona on muuttaa ne löytöpaikoiksi, joka tosin on suuritöinen ja aikaa vievä prosessi.

Lisäksi ongelmia saattaa syntyä arkeologisista jäännösrhymistä, kun ryhmien rauhoitukseen sovelletaan 8 §:n aikarajoja. Osaa kohteista on erittäin vaikea ja jopa mahdotonta ajoittaa. Tällaisia ovat esimerkiksi ryhmään *maataloudesta, metsänkäytöstä ja muusta esiteollisesta tuotannosta sekä teollisuudesta syntyneet jäännökset* kuuluvat röykkiöt. Jos kohteiden suojelu perustuu tarkkaan aikarajaan, on epäselvää mikä tällaisten kohteiden suojelullinen asema on.

Onko tarkoituksellisesti vaiko epähuomiossa arkeologisten jäännösrhmien ulkopuolelle jätetty käytössä olevat keskiaikaiset kirkkorakennukset? Tämä tulee aiheuttamaan monia tulkinta- ja suojeluongelmia, sillä esimerkiksi kirkkohautaukset ovat lakiesityksen mukaan edelleen suojeltuja, samoin kuin kirkkojen esineistö. Museo katsoo, että keskiaikaisten kirkkojen suojeluasemaa on syytä pohtia uudelleen.

2. Arkeologisten jäännösten rauhoitus

7§ Rauhoitus. Toinen momentti: *rauhoitus ei kuitenkaan estä arkeologisella jäännöksellä harjoitetun viljelyn, puutarhan- tai metsänhoidon taikka muun vastaavan toiminnan jatkamista vaikutuksiltaan entisen kaltaisena*. Kohtaa on syytä tarkentaa: *...entisen kaltaisena lukuun ottamatta toimenpiteitä, jotka voivat vaurioittaa arkeologista jäännöstä*. Siitä on käytävä yksiselitteisesti ilmi se, että arkeologisella kohteella maaperään kohdistuva kajoava toiminta ei ole sallittua missään olosuhteissa ilman lain nojalla annettua lupaa.

8 § Rauhoitetut arkeologiset jäännökset. Määritettyjä aikarajoja ja niiden tarkkuuksia on harkittava uudelleen. Miksi kolme tarkkaa aikarajausta yhden löysemmän sijaan (ks. ylempää kohta Yleiset huomiot, Heikkoudet)? Lisäksi lakiehdotuksessa tulisi paremmin huomioida ajoitukseltaan epäselvien arkeologisten jäännösten suojelukysymykset. Jos tarkkaa ajoitusta ei voida saada, onko kyseessä rauhoituksen ulkopuolelle jäävä kohde?

9 § Rauhoitetun arkeologisen jäännöksen laajuuden vahvistaminen. Tässä pykälässä tulisi kenties mainita myös se, kuka tutkimukset maksaa, jos jäännöksen rajojen vahvistaminen vaatii tutkimuksia.

19§ Muinaisesineiden löytöalueen rauhoittaminen. Pykälän perusteluissa: *voi olla myös sellainen paikka, jossa olleet ihmisen tekemät tai ihmisen toiminnan synnyttämät rakenteet tai kerrostumat ovat tuhoutuneet siten, että niitä ei enää voi havaita maassa tai vedessä*. Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo toteaa tämän olevan vähintäänkin arveluttavaa jo maanomistajan oikeusturvankin kannalta. Pykälä 19§ on syytä poistaa (Löytöpaikan suojelu on kohdassa 28§).

4. Muinaisesineet

27§ Muinaisesineet. Toisin kuin jäännöksille, muinaisesineille määritellään vain yksi aikaraja: 1860. Tämä todennäköisesti aiheuttaa ongelmia, kun huomioi arkeologisten jäännösten usean eri aikarajauksen. Yleisellä tasolla olisi huomattavasti loogisempaa ja yksiselitteisempää, että muinaisesineille ja jäännöksille olisi pelkästään yksi aikarajaus.

28§ Toimiminen muinaisesineen löytyessä. Pykälässä tulisi tarkemmin määritellä löytöpaikka, alue, jonka sisältä muita esineitä ei tulisi ottaa talteen. Nykyisenkin lain puitteissa löytöpaikka on käsitteenä liian epämääräinen ja aiheuttaa jatkuvasti ristiriitoja sen tulkinnasta.

6. Rauhoitettuun arkeologiseen jäännökseen kajoaminen

47§ Ennakkoratkaisu. Pykälä on epämääräinen ja sen tarkoitus jää epäselväksi. Jos esitetty ennakkoratkaisumenettely otetaan käyttöön, on alueelliselle vastuumuseolle annettava mahdollisuus siihen liittyvän lausunnon antamiseen. On oltava myös mahdollisuus mahdollisesti tarvittavien jatkotutkimusten tekemiseen menettelyn yhteydessä.

8. Arkeologisten jäännösten tietovaranto

65§ Ilmoitus perustiedoista. Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo pitää hyvänä asiana sitä, että rauhoitetuista arkeologisista jäännöksistä lähetetään ilmoitukset maanomistajille. Ilmoitusvelvollisuus vaatii kuitenkin huomattavia lisäresursseja sekä Museovirastolta että alueellisilta vastuumuseoilta. Tästä johtuen museo katsoo, että tietovarannon ylläpitäjänä ilmoitusvelvollisuus on Museovirastolla. Jos ilmoitusvelvollisuus on myös alueellisilla vastuumuseoilla, tulee tämä huomioida vastuumuseoiden rahoituksessa.

10. Erinäiset säännökset

78§ Museoviraston ja alueellisen vastuumuseon toimivalta. Pykälä on toimiva ja selkeyttää Museoviraston ja alueellisten vastuumuseoiden arkeologista kulttuuriperintöä koskevat tehtäviä. Alueellisilla vastuumuseoilla tulisi kuitenkin olla oikeus suorittaa myös kohdan 4 toimenpiteitä.

79 § Tarkastusoikeus. Kohta on epäselvä. Mitä tarkastusoikeudella tässä tarkoitetaan ja miksei alueellisilla vastuumuseoilla ei ole ko. oikeutta?

Lahden museot / Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo

tutkimuspäällikkö

Liisa Koskelainen

tutkija, arkeologi

Esko Tikkala

Tiedoksi: Museovirasto